

Turbucz Dávid

HORTHY MIKLÓS, AZ „ORSZÁGGYARAPÍTÓ”

Az irredenta-kultusz, amely a trianoni békeszerződés eredményeként jelentkező nemzeti megalázottságra adott reakcióként értelmezhető, átította a korabeli magyar közgondolkodást.¹ A magyar történelem e válságperiódusa során alakult ki a Horthy Miklós személye köré felépített vezérkultusz is, amely már 1919 őszén összekapcsolódott az irredentizmussal.²

Válságos körülmények között – a racionalitás kudarcaként – a különféle politikai közösségek gyakran alkalmaznak a múltra vonatkozó fikciókat, mítoszokat, amelyeket az adott társadalmi viszonyok fenntartására, megszüntetésére, illetve saját politikai szerepük legitimálására használnak fel. Nem más a céljuk tehát, mint a mítoszon keresztül rámutatni az egyszer már létezett múltbéli állapotra, amely sokkal elfogadhatóbb az éppen fennálló körülményeknél, így – értelemszerűen – annak visszaállítására szólítják fel a közösség tagjait.³ A kitűzött cél elérésében játszik szerepet a vezérkultusz. A közösség ugyanis kiemel egy személyt, a vezért, akit egyedül alkalmasnak vél arra, hogy megmutassa a válságos helyzetből kivezető utat, orvosolja az elszenvedett nemzeti traumát, visszaszerezze az elveszített nemzeti nagyságot. 1919-ben Magyarországon ez a vezér Horthy Miklós lett. Az alkalmasságát igazolta a szelektíven konstruált imaginárius vezérkép: Horthy képességeit, tetteit alaposan, az irracionalitás szintjéig felnagyították, hogy a személyébe vetett hit, a személyéhez fűzött vágyak megvalósítása minél inkább „megalapozott” és „hihető” legyen. Igazolni kellett, ráadásul folyamatosan, hogy miért csakis ő méltó a követésre.⁴ Ez az irracionális kép, amely a Horthy-kultusz esetében több rétegből és elemből épült fel, természetesen meglehetősen távol állt a valóságtól. E rétegek közül a propaganda által Horthynak tulajdonított, egymásra épülő „tettek”, történelmi „érdemekre” utalok, amelyek a következők: „nemzetmentés”, „országépítés” és „országgyarapítás”.⁵ A magyar nemzet – eszerint – a kormányzó érdemei eredményeként egyre közelebb került a területi revízióhoz. A vezér alkalmasságának folyamatos igazolási kényszere miatt ugyanis minden olyan eseményt, ami közelebb vitte a magyarságot a „szebb jövő” állapotához, illetve ami ennek megfelelően volt értékelhető, tényleges szerepétől függetlenül Horthy

¹ Az irredenta-kultuszhoz lásd ZEIDLER Miklós: *A revíziós gondolat*, Kalligram, Pozsony, 2009.

² Erről bővebben TURBUCZ Dávid: *A Horthy-kultusz kezdetei*, *Múltunk* 2011/4., 156–199, különösen: 174–177, 184.

³ ROMSICS Gergely: *Mítosz, kultusz, társadalom*, *Mozgó Világ* 2004/7., 57–60; Uő.: *A jelentés zsarnoksága*, *Pro Minoritate* 2004. tavasz, 4–6, 8; Murray EDELMAN: *A politika szimbolikus valósága*, *L'Harmattan*, Budapest, 2004, 28–30; ZENTAI Violetta: *Politikai antropológia: a politika antropológiája = Politikai antropológia*, szerk. Zentai Violetta, Osiris – Láthatatlan Kollégium, Budapest, 1997, 22–23; Ernst CASSIRER: *A modern politikai mítoszok technikája = Politikai antropológia*, 38–39.

⁴ Vö. CASSIRER: *I. m.*, 40; ZENTAI: *I. m.*, 21.

⁵ A „nemzetmentéshez” lásd TURBUCZ: *A Horthy-kultusz kezdetei*; az „országépítéshez” lásd TURBUCZ Dávid: *Az „országépítő” kormányzó képének megjelenése az 1920-as évek második felében*, *Kommentár* 2011/3., 32–44.

Miklós sikereként mutatott be a propaganda.⁶ A kultikus interpretáció és a tényleges valóság között természetesen jelentős szakadék tátongott.

Horthy Miklós kultusza a szimbolikus politizálás meghatározó fejezetének számított 1919 és 1944 között, még akkor is, ha intenzitása és a hangsúlyai a korszakban változtak.⁷ Csúcspontját 1938 és 1943 között érte el, a négy fázisban végbement revíziós sikereknek köszönhetően, illetőleg abból következően, hogy a konszolidált stílusú, az 1918 előtti világra emlékeztető uralkodói reprezentációra épülő vezérkultuszt a kormányzat felhasználta az egyre szélesebb körben terjedő szélsőséges jobboldali eszmék ellensúlyozására, a rendszer szimbolikus stabilizálására.⁸ E tanulmány a területgyarapodások Horthy-kultuszra gyakorolt hatását, az „országgyarapító” kormányzó képének megjelenését kívánja bemutatni az első bécsi döntést követő események fényében. A Horthy-képben ekkor végbement változások a későbbi revíziós sikerek következtében már nem egészültek ki, az 1938. november elején megjelent kultikus üzenetek, érvek ismétlődtek 1939 és 1941 között, ahogyan a kormányzó euforikus hangulatú bevonulásainak rituáléja is azonos volt. Mindezekon túlmenően Kárpátalja és a Délvidék visszaszerzése során a kormányzó méltatására a sajtóban, a rádióban, a filmhíradókban és a propagandafilmekben is visszafogottabb keretek között került sor.

Az első bécsi döntés hatása

A müncheni egyezmény melléklete értelmében 1938. október elején Magyarország és Csehszlovákia között tárgyalásokra került sor. A két fél azonban nem tudott megállapodni az új határokról, így október végén felkérték Németországot, illetve Olaszországot a döntőbírói ítélet meghozatalára.⁹ November 2-án a bécsi Belvedere palotában Joachim von Ribbentrop német és Galeazzo Ciano olasz külügyminiszterek kihirdették a döntőbírói határozatot. Eszerint 11 927 km² került vissza Magyarországhoz. A terület népességének 84,4%-a volt magyar.¹⁰

Imrédy Béla miniszterelnök 21 óra 20 perckor négyperces rádióbeszédben tájékoztatta a magyar társadalmat a döntőbírói határozatról.¹¹ A székesfőváros utcáin ünneplő emberek Hitler, Mussolini, Imrédy, Kánya Kálmán és nem utolsósorban a kormányzó nevét skandálták. Imrédy a miniszterelnökségi palota erkélyéről beszédet intézett az ünneplők-

⁶ Vö. E. A. REES: *Leader Cults. Varieties, Preconditions and Functions = The Leader Cult in Communist Dictatorships. Stalin and the Eastern Bloc*, szerk. Balázs Apor – Jan C. Behrends – Polly Jones – E. A. Rees, Palgrave MacMillan, London, 2004. 14.

⁷ DÖMÖTÖRFI Tibor: *A Horthy-kultusz elemei*, História 1990/5–6., 23.
⁸ TURBUCZ Dávid: *Vezérkultusz és nyilvánosság. Horthy Miklós „országglásának” húszéves jubileuma (1939–1940)*, Média-kutató 2010/2., 101; DÖMÖTÖRFI: *I. m.*, 24, 26; SZABÓ Miklós: *Politikai évfordulók a Horthy-rendszerben = A két világháború közötti Magyarországról*, szerk. Lackó Miklós, Kossuth, Budapest, 1984, 494–498; OLASZ Lajos: *A kormányzóhelyettesi intézmény története (1941–1944)*, Akadémiai, Budapest, 2007, 71; UÓ.: *A kormányzó-kultusz alakulása a második világháború időszakában (1938–1944) = Újragondolt negyedszázad. Tanulmányok a Horthy-korszakról*, szerk. Miklós Péter, Belvedere Meridionale, Szeged, 2010, 354–356.

⁹ SALLAI Gergely: *Az első bécsi döntés*, Osiris, Budapest, 2002, 119. (A tárgyalásokhoz lásd Uo., 82–123.)
¹⁰ Uo., 143–147.; ZEIDLER: *I. m.*, 275.

¹¹ ZEIDLER: *I. m.*, 274.

höz. Ebben kérte a jelenlévőktől, hogy közösen vonuljanak át a vár udvarára, és fejezzék ki Horthy Miklós, az „első magyar ember” iránti „hódolatukat, hűségüket és szeretetüket”. A tömeg eleget tett a felszólításnak. A kormányzó erkélye alatt a „Köszönjük” szó többszöri ütemes ismétlésével fejezték ki hálájukat. A miniszterelnök a köszöntésében kifejtette, hogy a magyarság sorának jobbra fordulása 1919-ben Horthynak köszönhetően Szegeden kezdődött, amikor „magasra tartotta a magyar feltámadás lobogóját”. Azóta a magyar nemzet az ő „bölcst” vezetését követi, „mert tudja, hogy ez a helyes, ez az igazi magyar út. Ez fog bennünket elvezetni az igazi szép magyar jövő felé.” A kormányzó válaszában arra kérte a magyarokat, hogy „álmodjunk még szebbeket, mint amilyen álom most beteljesedett”.¹² A sajtó értékelései szerint az elmúlt 19 évben senki sem csalódott Horthy Miklósban, akiben 1919-ben az egész nemzet „központosította minden történelmi vágyakozását”.¹³ E vágyak részleges megvalósulását hozta el az első bécsi döntés – hangsúlyozta a tömegkommunikációs eszközökön keresztül a propaganda. Horthy történelmi „tetteinek” listája tehát kiegészült, igaz, az „országgyarapító” jelzőt még nem kapcsolták össze a személyével.

A honvédség a kormányzó november 4-i hadparancsa értelmében indult el észak felé, a felvidéki területek „visszaszerzésére”. A csapatok november 4–11. között vonultak be a visszatért településekre. Ezzel kezdetét vette az 1919-ben megkezdett „új honfoglalás” második szakasza, amelynek célja a trianoni békeszerződés értelmében elszakított területek visszaszerzése volt. (Az „új honfoglalás” első szakasza a trianoni országterület megszállóktól történő „visszafoglalását” jelentette.) A nemzeti zászlókkal és Horthy Miklós arcképeivel díszített felvidéki településeken kitörő örömmel fogadták a magyar katonákat, a kormányzó, a legfelsőbb Hadúr honvédeit.¹⁴ A kormányzó kiáltványban fordult Felvidék lakosságához.¹⁵ A csapatok bevonulásai során a helyi lakosság a kormányzó nevét kiáltotta, és a katonákat köszöntő beszédekben is gyakran utaltak Horthy történelmi szerepére.¹⁶ Ünneplésre azonban nem csak Felvidéken került sor. A sajtó beszámolt az országszerte tartott ünnepegekről is, amelyeken a kormányzó érdemeinek méltatása sem maradt el.¹⁷ A lapok természetesen informálták olvasóikat a Horthynak küldött feliratokról és táviratokról is.¹⁸ Minderre hivatkozhattak, és hivatkoztak is azok az értékelések, amelyek szerint a magyar nemzet egésze hálás a kormányzójának.¹⁹

¹² Budapesti Hírlap 1938. november 3., 5–6.

¹³ Pesti Napló 1938. november 4., 1. Lásd még Pesti Hírlap 1938. november 5., 1; Budapesti Hírlap 1938. november 5., 3.

¹⁴ Budapesti Hírlap 1938. november 6., 1; Magyarország 1938. november 10., 2; *Magyarország története képekben, II. A két világháború között*, szerk. Gyurgyák János, Osiris – Magyar Távirati Iroda – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2008. 126, 128; Magyar Országos Levéltár K. 428., MTI „könyvomas” Hírek, a) sorozat, Napi tudósítások [a továbbiakban: MOL K. 428.], 1938. november 7., 42. (Az MTI híryanaga elérhető az interneten: <http://mol.arcanum.hu/mti/opt/a100929.htm?v=pdf&a=start>.)

¹⁵ MOL K. 428., 1938. november 5., 15.

¹⁶ Budapesti Hírlap 1938. november 9., 3; Újság 1938. november 6., 1–2., november 9., 5–6; Pesti Napló 1938. november 8., 4–5.

¹⁷ Lásd például MOL K. 428., Napi tudósítások, 1938. november 2., 70, november 3., 44–45, november 6., 33, november 7., 41, november 8., 10 és 45.

¹⁸ Ehhez lásd például Budapesti Hírlap 1938. november 5., 6, november 6., 10, november 16., 7, november 17., 7; Újság 1938. november 4., 6, november 11., 6, november 17., 2.

¹⁹ Lásd például Az Est 1938. november 4., 1.

Komárom

A felvidéki bevonulások közül kiemelkedtek azok, amelyeken a kormányzó személyesen is részt vett. Horthy november 6-án „legendás” fehér lován vonult be Komáromba. A fehér ló (a győztes vezér attribútuma) szimbolikus szerepe nem változott, ahogyan 1919-ben, úgy 1938-ban is az „új” Árpáddal megvont párhuzamot, az „új honfoglalás” tényét erősítette.²⁰ Nemcsak a vezérkultusz ápolásában részt vevők, hanem maga Horthy is arra törekedett, hogy a közvélemény szemében hozzá kötődjenek az elért sikerek. Ehhez járultak hozzá az általa vezetett katonai bevonulások, amelyeknek ő volt a központi szereplője, de tevékeny szerepet játszott ebben a korabeli média is.²¹

A rádiós közvetítések, a filmhíradók, a Magyar Távirati Iroda tudósításai, a különféle politikai orientációjú napilapok cikkei (utóbbiak előzetesen és utólagosan is, képekkel illusztrálva) részletesen informáltak a bevonulás minden lényeges történéseiről. A napilapokat politikai orientációjuknak megfelelően választottam ki: a szélsőjobboldali *Magyarságtól* kezdve, az imrédysta irányvonalat követő *Új Magyarországon*, a konzervatív *Budapesti Hírlapon* és *Magyarországon*, a római katolikus klérus szócsövének tekinthető *Nemzeti Újságon*, a náciellenes és liberálisabb irányultságú *8 Órai Újságon* és *Magyar Nemzeten*, a polgári-liberális *Pesti Hírlapon*, *Pesti Naplón* és *Újságon* keresztül át egészen a szociáldemokrata *Népszaváig* terjed az elemzett sajtótermékek listája.²² November 2. és 20. között 303, a Horthy-kultusz rekonstruálásához használható cikk jelent meg a felsorolt napilapokban. A cikkek számát tekintve a *Nemzeti Újság* közölte a legtöbbet, míg a *Népszava* a legkevesebbet, de az utóbbi lap olvasói még így is értesültek a bevonulás lényegi elemeiről. A két szélsőérték között található a többi orgánus. A részletes adatok a tanulmány végi táblázatban láthatók.

A komáromi utcákat, a város középületeit nemzeti színű zászlókkal, a kormányzó képeivel, a Tolnai Világlapja által készített és szétosztott plakátokkal, zászlókkal díszítették. A lap budapesti kiadóhivatalának erkélyén egy hat méter magas Horthy-képet helyeztek el.²³ A helyi lakosság éljenzése kíséretében, euforikus hangulat közepette bevonuló kormányzót a Klapka téren a miniszterelnök köszöntötte.²⁴ A napokkal korábban elmondott beszédéhez képest egyetlen, igaz, nagyon lényeges különbség mutatható ki. A belpolitikai törekvései elfogadtatására törekvő Imrédy volt ugyanis ez első, aki a „nemzetmentő” és az „országépítő” kormányzó képéhez hozzákapcsolta az „országgyarapító” *epiteton ornanst*.

²⁰ Az Est 1938. november 8., 2–3, november 9., 5; VÖRÖS Boldizsár: *Károlyi Mihály tér, Marx-szobrok, fehér ló. Budapest szimbolikus visszafoglalásai 1918–1919-ben*, Budapesti Negyed 2000/3., 158–159.

²¹ ROMSICS Ignác: *Horthy-képeink*, Mozgó Világ 2007/10., 18; DOMBRÁDY Lóránd: *A legfelsőbb hadúr és hadserege*, Zrínyi, Budapest, 1990, 121, 134–135.

²² Az egyes napilapokhoz lásd „...a háború szolgálatában”. *Főszerkesztői értekezletek. 1942. szeptember 22. – 1943. augusztus 25.*, s. a. r., jegyz. Joó András, Napvilág – MTI, Budapest, 2007, 287–293.

²³ Tolnai Világlapja 1938. november 16., 1–7; DÖMÖTÖRFI: *I. m.*, 26.

²⁴ Részlet a felvidéki bevonulásokról készített 60 perces *Észak felé* című filmből: www.youtube.com/watch?v=hslNjePbPho.

Az egyesülésnek ezekben a szent perceiben mondom minden magyar nevében: a nemzet ezt soha nem fogja elfelejteni. [...] Az országmentő Horthy Miklósból országgyarapító szabadító lett. Ebben a percben nem tudok egyéb szót találni, mint azt, hogy Isten áldja meg Főméltóságodat mind a két kezével, mindazért, amit értünk húsz esztendő át tett, aminek a gyümölcsét ma aratjuk. S a megnagyobbodott országnak minden fia és leánya nevében ígérem, hogy Főméltóságodat hűséggel követjük azon az úton, amelyen vezet bennünket egy szebb és boldogabb Magyarországhoz.

A miniszterelnök után felszólaló Fülöp Zsigmond, Révkomárom városbírája csak elcsukló hangon és könnyeivel küszködve tudta elmondani beszédét. A kormányzó ezután a felvidéki magyarságot üdvözölte.²⁵

A közvetített vezérkép

A komáromi bevonulástól kezdődően – a miniszterelnök beszéde alapján – a tömegkommunikációs eszközökön keresztül a kultusz építői már „országgyarapítóként” magasztalták Horthy Miklóst. A fővezér, majd a kormányzó személyéhez társított és a több rétegből felépülő vezérképbe integrálódott jelzők („nemzetmentő”, „országépítő” és „országgyarapító”) azt az utat írták le, amelyet a magyarság 1919 óta szimbolikusan megtett a „bölcs” vezére által kijelölt úton.²⁶ A táblázat alapján megállapítható, hogy a Horthynak tulajdonított tettek majdnem mindegyike megjelent a vizsgált napilapok cikkeiben. Az előfordulási arányukat tekintve természetesen vannak eltérések: az „országgyarapítás” esetében 11 napilapból 8, átlag alatti (9) értékkel szerepel. Ennek oka, hogy a Pesti Napló esetében kiemelkedően magas értékről (28) van szó, így az átlaghoz viszonyítás megtévesztő. A Népszava cikkeinek alacsony száma miatt lóg ki a sorból.

A megjelent méltatások szerint az első bécsi döntésig elvezető folyamatban a kormányzó megkerülhetetlen szerepet játszott, nélküle a magyar nemzet képtelen lett volna eljutni az első revíziós sikerig. A fővezéreként végrehajtott „nemzetmentés” – eszerint – lehetővé tette az ország újjáépítését, a kül- és belpolitikai konszolidációt, majd a magyar állam nemzetközi tekintélyének helyreállítását. Az utóbbit – ezen interpretáció szerint – ugyanis az „országépítés” eredményezte:

Az ország alkotmányos életének helyreállításával, a belső rend biztosításával s a termelés újjászervezésével, barátságtalan szomszédok gyűrűjében és kedvezőtlen külpolitikai légkörben hamarosan olyan nemzetközi faktorrá avatta a kis Magyarországot,

²⁵ Budapesti Hírlap 1938. november 8., 2; MOL K. 428., 1938. november 6., 15–19, 24–25, 27–28, 31–32. A komáromi bevonulásról szóló filmhíradó: <http://filmhíradok.nava.hu/watch.php?id=3046>.

²⁶ Lásd például Budapesti Hírlap 1938. november 3., 1; Újság 1938. november 4., 2; Az Est 1938. november 8., 1; Pesti Napló 1938. november 2., 1; Magyarország 1938. november 4., 7; Budapesti Hírlap 1938. november 5., 3.

amellyel mindenkinek számolni kellett, s amelynek igazságtalan és erőszakos megcsönkítése a világ jobbik felében megszólaltatta a lelkiismeretet.²⁷

Mindez megalapozta az 1938 utáni revíziós sikereket. A magyar nemzet így egyre közelebb került a szebb jövő állapotához, mindahhoz, amit az I. világháborút követő összeomlás során elveszített. A kultikus szövegek érvrendszere szerint 1919 óta egy tudatos, megtervezett és részleteiben is átgondolt kormányzást, építkezést valósított meg Horthy Miklós, amelynek egyes szakaszai egymásra épülve hozták el a „magyar feltámadást”.²⁸ A nemzet vezére 1938 őszén tehát újból „igazolta”, hogy a korszak elején a vele szemben megfogalmazott várakozások reálisak voltak, ugyanis lépésről lépésre „képes” volt a személyéhez kötött vágyakat megvalósítani, a részleges területi revíziót elérni – olvashatjuk töménytelen mennyiségben a korabeli sajtóban. A kormányzóra vonatkoztatott jelzők közül a leggyakrabban, ezzel is összefüggésben, a „bölc” jelző fordult elő.

A méltatások időnként „isteni akaratként” és a „Gondviselés” kegyelmeként állították be Horthy Miklós vezéri szerepét, nem mást állítva ezzel, mint hogy különleges viszony létezik a magyar nemzet és a „magyarok Istene” között.

Amikor emlékezünk, adjunk hálát a Gondviselésnek, hogy sok szenvedés után valóban elhivatott, a nagy feladatokra rátermett vezért állított a nemzet élére. Adjunk hálát a magyarok Istenének, aki tizenkilenc esztendővel ezelőtt Szegedről Budapestre irányította az Országmentőt, tizenkilenc év múlva pedig megengedte érnünk a kassai örömnépet.²⁹

E „különleges pártfogás” eredményének tekintették, hogy a válságos időszak alatt a „mi” Istenünk kiválasztotta és elküldte „nekünk” Horthy Miklóst, hogy a vágyott „szebb jövő” felé vezessen „minket”.³⁰

Horthy megjelenése ennek értelmében szimbolikus kezdetként is értelmezhető, ami – Isten akaratának beállítva – az elszenvedett nemzeti sérelmek orvoslásának ígérését, egy új, a fővezér megjelenése előtti időszak „bűneitől” mentes, teljes egészében megújult korszak kezdetét jelentette.³¹

A kormányzó 19 éven keresztül minden magyar számára irányt mutatott, határozottan, céltudatosan, a viharos tengerrel és a különféle természeti erőkkel dacolva vezette a magyarságot a „szebb jövő” felé: „éleslátással, tapasztalt tájékozódó képességgel kereste a zátonyokból, korallszigetek és örvények zajlásából kivezető utat. Húsz éven át nem volt nyugodt éjszakája és nappala a magyar hajó kormányosának és most futott be az első boldog, szélcsendes kikötőbe.”³²

²⁷ Újság 1938. november 6., 5.

²⁸ Nemzeti Újság 1938. november 8., 5.

²⁹ Budapesti Hírlap 1938. november 6., 3. (A cikk a budapesti bevonulás tizenkilencedik évfordulóján, *Szegedtől Kassáig* címmel méltatta Horthy érdemeit.)

³⁰ GERŐ András: *Képzelt történelem. Fejezetek a magyar szimbolikus politika XIX–XX. századi történetéből*, PolgART, Budapest, 2004, 292–296.

³¹ TURBUCZ: *A Horthy-kultusz kezdetei*, 177.

³² Magyar Nemzet 1938. november 4., 1.

Mindezeken túlmenően Horthy Miklós hitet adott a nemzetnek:

Az ő hite volt az, mely a szenvedések és megaláztatások legrosszabb óráiban is lelket öntött a nemzetbe, az ő hitének mágneses ereje emelte fel a csüggedteket és kishitűeket, az ő sziklaszilárd bizalma adott erőt az országnak, hogy ezeréves történelme leggyászosabb korszakából töretlen erővel emelkedjék ki.³³

A kormányzó karizmatikus képességeire vonatkozó irracionális kijelentés annyiban tartalmaz „igazságot”, hogy egyrészt Horthy Miklós követőire, mindazokra, akik hittek benne, hathatott ilyen módon a kormányzó személye. Másfelől a vezérkultusznak az volt az egyik fő funkciója, hogy egyértelműen pozitív jövőképet sugározzon, segítse a magyar társadalmat a háborús összeomlás következményeinek feldolgozásában. Ebből a szempontból szükségesek voltak tehát az ehhez hasonló kijelentések.

A kormányzó eredményeiért, sikereiért – a méltatások szerint – a nemzet egésze hálás a kormányzónak.³⁴ Ez az állítás sem volt véletlen, miután a vezérkép egyik meghatározó rétege a vezér és a nemzet közötti szétszakíthatatlan köteléket fejezte ki. Eszerint a kormányzó, akit a magyar nemzet megtestesítőjének és a nemzet atyjának is neveztek, kizárólag a nemzet érdekeit követi, mindenfajta politikai küzdelem felett áll, mentes minden egyéni és csoportérdektől, kizárólag a nemzet akaratát valósítja meg. A magyarság ezzel teljes mértékben tisztában van, olvashatjuk a cikkekben, így töretlen módon ragaszkodik vezéréhez, akit minden körülmények között követ.³⁵ Az ehhez hasonló megfogalmazások azt is jelentették, fontos legitimációs szerepet töltve be, hogy a nemzet egésze támogatja a kormányzat törekvéseit, a nemzet egésze azonosul a fennálló berendezkedéssel.³⁶

Kassa

Horthy november 11-i kassai bevonulását országos ünnep kísérte.³⁷ Az eseményekről helyszíni közvetítést adott a rádió.³⁸ A magyar települések nemzeti színekbe öltöztek.

A kormányzó ismételen fehér lovon, a tömeg éljenzése, virágosó és zászlóerdő kíséretében vonult be Kassára. A jelenlévők az „országgyarapító” nevét skandálták.³⁹ Az Újság szerint „talán egész Kassa egyetlen kiáltás volt: *Éljen Horthy!*”⁴⁰ A bevonulás kezdete-

³³ 8 Órai Újság 1938. november 4., 9. Lásd még például Új Nemzedék 1938. november 8., 1–2.

³⁴ Nemzeti Újság 1938. november 5., 1.

³⁵ Lásd például Pesti Napló 1938. november 4., 1; Esti Kurír 1938. november 4., 1; Magyar Nemzet 1938. november 4., 1.

³⁶ SZABÓ Miklós: *A legitimáció történelmi alakváltozásai* = SZABÓ Miklós: *Politikai kultúra Magyarországon, 1896–1986. Válogatott tanulmányok*, Atlantis Program, 1989, 279, 282.

³⁷ Budapesti Hírlap 1938. november 12., 1 és 4–5.

³⁸ MOL K. 428., 1938. november 9., 41.

³⁹ MOL K. 428., 1938. november 11., 45. Részlet az *Észak felé* című filmből: www.youtube.com/watch?v=NIu3kKyXSC0.

⁴⁰ Újság 1938. november 12., 2.

kor, 11 órakor megszólalt a kassai dóm harangja, majd fél órán keresztül zúgott az ország összes harangja. Két percre megállt az élet.⁴¹ A kassai bevonuláson jelen voltak a magyar kormány tagjai, a törvényhozás képviselői, a városhoz és a Felvidékhez kötődő társadalmi egyesületek.⁴² A miniszterelnök, a város polgármestere, majd az egyházak és a kassai magyar anyák, nők képviselői után gróf Eszterházy János mondott beszédet. Mindannyian köszönetet mondtak a vezér „bölcs” kormányzásért.⁴³ Horthy Miklós „meleg szeretettel” köszöntötte a „hazatért” felvidéki magyarságot, majd szlovák nyelven biztosította a szlovákságot arról, hogy minden lehetőséget megkapnak a nyelvük és kultúrájuk ápolására.⁴⁴ A bevonulási ünnepség hátralévő részében Te Deum volt a kassai dómban, majd Horthy tisztelgett Rákóczi hamvai előtt, végül a honvédség díszmenetére került sor.⁴⁵

Az első bécsi döntés, illetőleg a revíziós sikerek hatására olyan emberek is a kormányzó csodálóivá váltak, akikről korábban ez nem volt elmondható. Így például Márai Sándor, aki 1938 és 1940 között számtalan cikkében méltatta a kormányzót a Pesti Hírlap hasábjain. Értékelése szerint Kassán a felvidéki magyarok számára a Rákóczival párhuzamba állított kormányzó volt a „szabadító”, aki egész életét arra tette fel, hogy a nemzet által elszenvedett sérelmeket orvosolja, amit sikerült is megvalósítania.⁴⁶

A törvényhozás hódolata

A revíziós sikereket követően a magyar országgyűlés törvényben rendelkezett a visszacsatolt területek újraegyesítéséről. Az 1938 novemberében elfogadott jogszabály (XXIV. tc.) tárgyalása során sem maradt el a kormányzó érdemeinek méltatása, ami a sajtón keresztül a széles nyilvánosság számára is ismertté vált. November 8-án Kornis Gyula házelnök méltatta Horthy „történelmi” érdemeit: az „országépítést”, nemzetközi tekintélyünk helyreállítását, végül „az ország jókora” darabjának visszaszerzését. A képviselők „hosszantartó lelkes éljenzés és taps” kíséretében fejezték ki az elnöki méltatással történő egyetértésüket.⁴⁷ A felvidéki területek visszacsatolásáról szóló törvényjavaslatot a képviselőház és a felsőház november 12-én szavazta meg. Az ünnepi ülés alatt többen utaltak Horthy „vitathatatlan” nevezett érdemeire. Klein Antal, a Független Kisgazda, Földműves és Polgári Agrárpárt képviselője hangsúlyozta, hogy az egész nemzet hálás a kormányzónak, aki „az ország hajóját sok ezer veszély közepette, Scylla és Charybdis közötti vezető biztos révbe”.⁴⁸ Ujfalussy Gábor (Nemzeti Egység Pártja) kiemelte, hogy

⁴¹ MOL K. 428., 1938. november 8., 44.

⁴² SALLAI: *I. m.*, 151.

⁴³ Budapesti Hírlap 1938. november 12., 2–3; MOL K. 428., 1938. november 11., 17–18, 20–21, 23–25.

⁴⁴ Újság 1938. november 12., 2.

⁴⁵ A kassai bevonulásról szóló filmhíradó: <http://filmhiradok.nava.hu/watch.php?id=3052>.

⁴⁶ MÁRAI Sándor: *Ajándék a végtől*, Helikon, Budapest, 2004, 135–136, 206–211, 227. Vö. ROMSICS Ignác: *I. m.*, 18.

⁴⁷ *Képviselőházi Napló, 1935–1939*, XX. kötet [a továbbiakban: *KN 1935–1939*], (1938. november 8.), 252. A sajtóhoz lásd például Újság 1938. november 9., 3.

⁴⁸ *KN 1935–1939*, (1938. november 12.), 263.

csakis egy vezért szabad követnie a magyarságnak, Horthy Miklós kormányzót.⁴⁹ Tobler János, a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt képviselője a kormányzóban a „gondviselés” küldöttét látta.⁵⁰ A szociáldemokrata Peyer Károly Horthy „bölcös” kormányzása eredményeként mutatta be a revíziós sikert.⁵¹ (A szociáldemokrata állásfoglalások a korábbiakban nem voltak ilyen hízelgők a kormányzóra nézve.⁵²) A felsőház ülésén elhangzottak közül Széchenyi Bertalan házelnök és Ravasz László dunamelléki református püspök szavaira érdemes utalni.⁵³

Összegzés

A magyar állam nem rendelkezett elegendő saját erővel a területi revízió megvalósításához, így rá volt szorulva az I. világháborút lezáró békerendszerrel elégedetlen nagyhatalmak támogatására. Az 1938 és 1941 közötti revíziós sikerek az európai hatalmi átrendeződésnek, a tengelyhatalmak agresszív külpolitikájának, azaz nem Horthy Miklós államférfiúi nagyságának vagy – kimagaslónak nem is tekinthető – diplomáciai képességeinek voltak köszönhetőek. A revíziós sikerek áráként Magyarország külpolitikai mozgástere 1938 után fokozatosan beszűkült, a magyar állam egyre inkább elköteleződött Berlinnek.⁵⁴ Eközben a propaganda „országgyarapítóként” méltatta a népszerűsége csúcán álló kormányzót. A magyar nemzet életében végbement előremutató változások a korszakban kivétel nélkül Horthy sikereiként kerültek bemutatásra. A Horthy-kultusz funkciója ugyanis az volt, hogy biztonságérzetet, reményt adjon, bizakodást sugalljon a korabeli magyar társadalom számára. A propaganda szerint kizárólag a kormányzó vállain nyugodott az ország sorsa, jövője, tőle függött a megfogalmazott nemzeti célok megvalósítása.⁵⁵ A revíziós sikereket követően a kultusz építői 1938 novemberében már azt láttatták, hogy a kormányzó képes volt elérni a trianoni tragédia – legalább részleges – orvoslását. Miután Horthy Miklós személyesítette meg a „keresztény” és „nemzeti” Magyarországot, a kultusza hozzájárult a fennálló politikai és társadalmi berendezkedés védelméhez és legitimációjához is.⁵⁶ A Horthyról konstruált kép, a kultikus értékelések és magasztalások fő üzenete és a történeti kutatások alapján megismerhető „valóság” között természetesen már 1938 előtt is meglehetősen nagy szakadék tátongott. Azonban kijelenthető, hogy a realitások (a II. világháború alatt beszűkülő mozgástér, a jövőre vonatkozó kilátások) és a propagandisztikus állítások (a vezér követésével, a nemzet ön-

⁴⁹ *Uo.*, 264.

⁵⁰ *Uo.*, 265.

⁵¹ *Uo.*, 268.

⁵² TURBUCZ Dávid: *Horthy Miklós „országglásának” tizedik évfordulója*, Első Század OTDK-különszám, 2009, 189–190, 197, 202–203.

⁵³ *Felsőházi Napló, 1935–1939*. IV. kötet, (1938. november 12.), 1–2, 5–6.

⁵⁴ ZEIDLER: *I. m.*, 176–283, 268–292; PRITZ Pál: *20. századi magyar külpolitika = Uő.: Az objektivitás mítosza? Hazánk és a nagyvilág. 20. századi metszetek*, Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 2011, 38–44.

⁵⁵ OLASZ: *A kormányzóhelyettesi intézmény története*, 74, 427–428.

⁵⁶ TURBUCZ Dávid: *Horthy Miklós, Napvilág*, Budapest, 2011, 163.

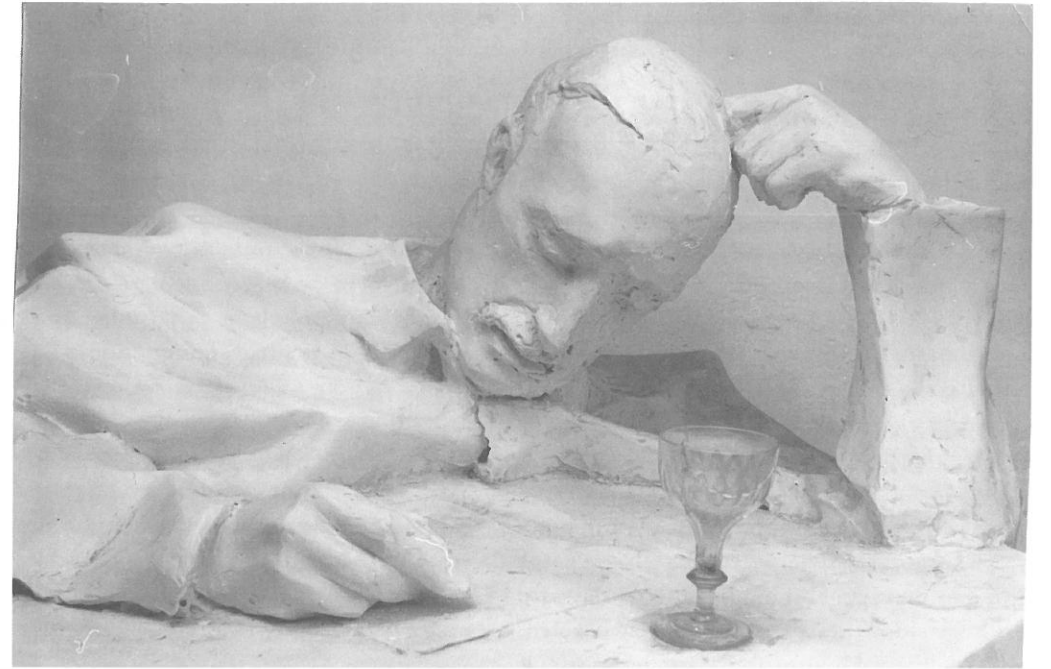
erejéből elérhető a „szebb magyar jövendő”) közötti eltérés mértéke a korszak utolsó éveiben volt a legnagyobb. Mindez negatívan befolyásolta a magyar társadalom külpolitikai gondolkodását, azaz hozzájárult a reális önképének további torzulásához.

Az első bécsi döntés (1938. november 2-20.) alkalmából megjelent cikkekben közvetített vezérkép fontosabb elemeinek előfordulása

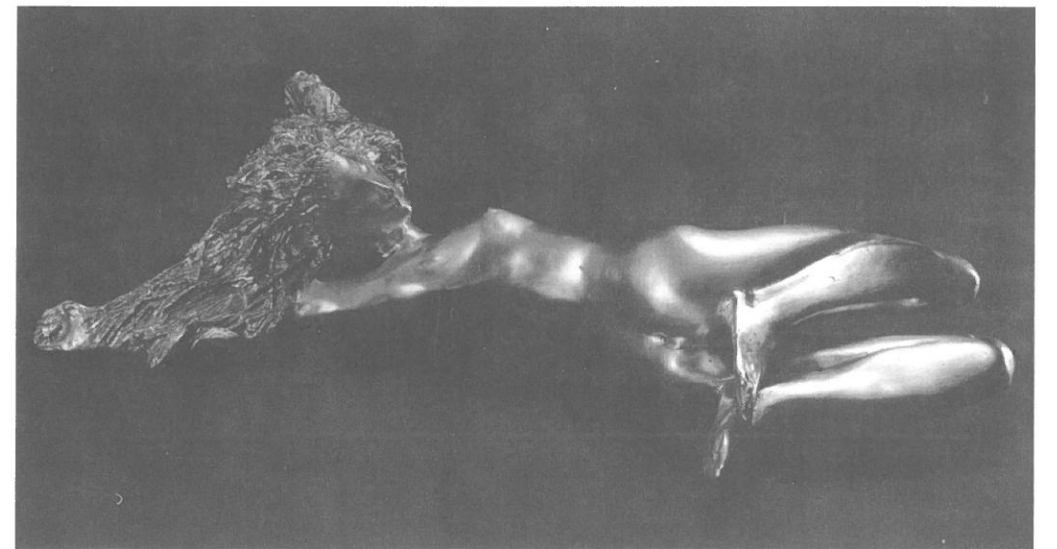
	Magyarország	Új Magyarország	Nemzeti Újság	Budapesti Hírlap	Magyarország	Magyar Nemzet	8 Órai Újság	Pesti Napló	Pesti Hírlap	Újság	Népszava	Összesen	Átlag (keretive)
A cikkek száma	23	27	40	32	24	26	23	35	35	24	14	303	28
1. Horthy Miklós jelöli ki a nemzet számára egyedül járható utat													
Horthy a nemzet vezére	2	17	21	14	5	15	10	13	25	6	1	129	12
2. Horthy és a magyar nemzet viszonya													
A nemzet egésze hálás a kormányzóknak	-	9	11	9	2	-	4	5	16	9	-	65	6
A legelső magyar ember	-	-	-	3	2	2	2	1	1	-	-	11	1
A politikán felül álló „szilárd”, „fix” pont	-	-	2	1	-	1	2	1	2	8	-	17	2
Horthy testesíti meg a magyar nemzetet	1	2	2	1	1	1	3	3	2	3	-	19	2
Horthy apánk	1	2	5	2	1	2	1	2	2	2	-	20	2
A nemzet egésze követi Horthy Miklóst	2	4	4	7	2	2	4	3	2	11	1	42	4
3. A kultusz időfogalma													
A szimbolikus kezdet motívuma	9	7	18	12	6	4	4	16	14	6	1	97	9
A vezér a szebb magyar jövő letéteményese	1	8	5	4	1	1	2	6	9	1	1	39	4
4. Isteni legitimáció													
A magyarok Istenének küldötte	1	1	3	4	-	1	-	6	3	1	-	20	2
5. Horthy történelmi tettei													
a nemzet megmentése („nemzetmentő”)	6	5	6	8	5	2	3	7	5	4	1	52	5
a Nemzeti Hadsereg megteremtése	1	1	1	2	-	1	-	2	3	1	-	12	1
az ország újjáépítése („országépítő”)	3	8	4	5	2	1	3	6	9	7	-	48	4
az ország nemzetközi tekintélyének helyreállítása	2	3	1	3	-	-	1	1	4	4	1	20	2
a revíziós sikerek („országgyarapítás”)	7	8	6	14	4	5	4	28	8	10	2	96	9
6. Gyakori jelzős szókapcsolat													
„bölcs” (kormányzás)	5	8	11	7	-	7	2	7	9	7	3	73	7

Atolsó
poli-

Átlag (kereske)
28
12
6
1
2
2
2
4
9
4
2
5
1
4
2
9
7

Asztalos Krúdy (1975, gipsz)

Nyújtózkodó (1990, bronz kisplasztika)